

ר' יוסי דווקא בהעלאה על מזבח, והלכה כמותו (רמב"ם). בגמ' מבואר שהדבר תלוי בשאלה האם הבמה שמקריבים בה בזמן היתר במות היא במזבח דווקא, ונחלקו ראשונים בביאור הדבר: דעת רש"י, שהכלל הקובע הוא האם הקרבן מתקבל במקדש, אלא שאם היתה העלאה באופן זה בבמות – הרי היא מתקבלת בפנים לפחות בדיעבד, כדין "אם עלה לא ירד". ודעת תוס', שאמנם הקרבן צריך להיות ראוי בפנים, אבל דרך העלאה האסורה בחוץ נקבעת אך ורק על פי הלכות במה, גם אם אופן זה של העלאה אינו מתקבל בפנים כלל (עולת שלמה).

נחלקו ראשונים האם לדעת ר"ש נדרשת העלאה על גובה כלשהו (המיוחס לר"ח), או שגם המקטיר על הארץ חייב (משמע ברש"י). בהגדרת ה"מזבח" לדעת ר' יוסי כתבו המפרשים שאינו זקוק לקרן וכבש ויסוד כמזבח המקדש, אלא שיהיה בניין מכמה אבנים הקבועות לקרקע. מרש"י נראה שעיקר המושג "מזבח" הוא שייעשה לשם הקרבת קרבנות. בתוספתא הוזכר שהקטרה תהיה על מערכת עצים.

בגמ' (ק"א) הוזכרה השלכה נוספת ממחלוקת התנאים כשיש חציצה בין האימורין למערכה. במיוחס לר"ח פירש זאת באופן שנגזר ישירות ממחלוקתם כאן, ומרש"י נראה שזוהי הרחבה של המחלוקת, האם ההקטרה צריכה להיות דומה למקדש. יש אומרים שלדעת ר"ש ההעלאה שנאסרה היא אפילו כשלא שרף כלל את הקרבן (ערוך לנר), ויש חולקים (דבר אברהם), וכמה ראיות לדבריהם.

"המקטיר... בחוץ", וכן במים ויין "המנסך" (ברייתא קט, ב ומשנה קי, ב). וכן לשון רש"י על התורה (ויקרא יז, ח): "אשר יעלה עולה – לחייב על המקטיר אברים בחוץ", ורס"ג שם אף תרגם "יעלה" – "ישרוף"²².

פסק ההלכה

הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות יט, א) פוסק כר' יוסי: "אין המעלה בחוץ חייב עד שיעלה לראש המזבח שיעשה בחוץ, אבל אם העלה על הסלע או על האבן פטור, שאין קרוי קרבן אלא על המזבח ואף על פי שהוא בחוץ, שנאמר 'ויבן נח מזבח'". טעמו של דבר, שהלכה כר' יוסי נגד ר"ש (ערוכין מז, ב)²³.

יש קושי מסוים על פסק זה מן הסוגיה להלן (ק"א), שר' יוחנן מעמיד את המשנה שם כדעת ר"ש, ולכאורה לדבריו הרי זו "מחלוקת ואחר כך סתם" כשיטת ר"ש. ואמנם רב ושמואל פירשו את המשנה אחרת, אבל בעלמא הלכה כר' יוחנן לגביהם! אלא שהרמב"ם לשיטתו, שפסק גם שם כדעת רב (הל' מעשה הקרבנות יט, ה), והטעמים לכך יתבאר להלן מערכה רפט.

ראיה נוספת לפסק כר' יוסי מסתם משנה להלן קי, ב: "ומה בין במת יחיד לבמת ציבור?... ומחיצה לדמים", כלומר, שבבמת יחיד אין חוט הסיקרא המבדיל בין חלקי המזבח (רש"י), ומשתמע שעל כל פנים נדרש מזבח (ליקוטי הלכות).

סיכום

לדעת ר"ש המעלה בחוץ חייב אפילו בלא מזבח, ולדעת

מערכה רפז. צירוף חלקי הקרבן לשיעור כזית בהעלאה בחוץ (קט, א-ב)

בחוץ חייב". ניתן להבין שכוונת המשנה לכזית מן העולה או מן האימורין, אולם הגמ' אומרת על כך: "עולה ואימוריה אין, שלמים ואימוריהן לא. תנינא להא דתנו רבנן: עולה ואימוריה מצטרפין לכזית להעלותן בחוץ, ולחייב עליהן משום פיגול נותר וטמא". משתמע מהגמ' שגם משנתנו עוסקת בצירוף, שהמעלה כזית שחציו מן העולה וחציו מן האימורים חייב, וכך פירש רש"י במשנה. אם כי, אפשר שהמשנה אינה עוסקת בצירוף כלל (וקצת משמע כן ברמב"ם בפירושו המשנה, שלא כתב שהמשנה עוסקת בצירוף העולה והאימורים), וה"תנינא" הוא רק על נקודה זו שיש חיוב על בשר העולה ועל אימורים ולא על בשר

המעלה קרבן מחוץ לעזרה אינו חייב אלא אם כן העלה דבר הראוי להקטרה בשיעור כזית. הסוגיה עוסקת בשאלה, האם חלקים שונים מן הקרבן – בשרו, חלבו ונסכיו – מצטרפים לשיעור זה. שאלה אחרת נדונה במפרשים בעקבות הסוגיה: האם המעלה כזית משני קרבנות שונים (שתי עולות, או עולה ושלמים) אף הוא מתחייב, או שנדרש כזית מקרבן אחד.

המשנה וסוגיית הגמרא

במשנתנו נאמר: "המעלה כזית מן העולה ומן האימורין"¹

¹ יוסי נמוקו עמו".

1. כך נדפס לפנינו בגמרא ובמשניות, וכן גרסת המיוחס לרבנו חננאל. גרסת רש"י: "ומאימוריה", וכן בשטמ"ק אות א, וכך העתיק הראב"ד (הל' מעשה הקרבנות יט, יא), וראה להלן הערה 11.

22. נראה שדימה זאת לביטוי "להעלות באש" (עייני עמוס ד, ז), ויש להעיר על הקשר בין לשון הסקה לבין העלאה בארמית ששורשה 'אסק'. לאידך גיסא מצאנו בפרשת עקידת יצחק, שרש"י (בראשית כב, ב) מפרש "העלהו שם לעולה" שציוהו להעלותו ולא לשחטו, על פי בראשית רבה נו, ח.

23. הרי" קורקוס, על פי גרסתו הנ"ל הערה 1: "ר' ישמעאל", הזכיר את הכלל "ר'

על פי שיטתם צריך לפרש, שדברי הגמ' במעילה "תנינא להא דתנו רבנן" אינם מוסבים על "להעלותן בחוץ", אלא רק על "לחייב עליהן משום פיגול נותר וטמא".

ברמב"ם נראה כשיטת תוס', שנסכי העולה אינם מצטרפים להעלאה בחוץ, שכן לעניין העלאה בחוץ כתב רק כלשון משנתנו "ועולה ואימוריה מצטרפין לכזית" (הל' מעשה הקרבנות יט,י). את המשנה "חמישה דברים בעולה מצטרפין" פירש (בפירושו במעילה ד,ב) לעניין מעילה ופיגול נותר וטמא.⁹

צירוף עולה ונסכיה לכזית (בשר וסולת, והזיתים - להמחשת הגודל). במשנה כאן הוזכר צירוף של עולה ואימוריה דווקא, ומשמע שהנסכים אינם מצטרפים, כי אינם מגוף הזבח. במשנה במעילה הוזכר צירוף של עולה ונסכיה, ונחלקו ראשונים האם הדברים אמורים גם לעניין העלאה בחוץ.

בתוספתא במעילה (א,טו) מפורש כדברי המיוחס לרש"י ורגמ"ה במעילה: **"עולה ונסכיה מצטרפין זה עם זה למעלן בחוץ ולחייב עליהן משום פיגול נותר וטמא"**, אולם ביאור הגנוז' שם הגיה: **"למעילה"**¹⁰. בחסדי דוד סובר שהתוספתא אכן מחייבת בצירוף עולה לנסכיה (ופירש ש"נסכים" היינו

המשנה במי ששוחה את היין בדרך אכילה, כגון ששורה פתו בין, ובזה שיעורו בכזית. לכאורה הדברים מתאימים לדברי ר' עקיבא בנזיר לד,ב שהשורה פת בין מתחייב בכזית, ואילו לדעת תנא קמא שם אינו מתחייב אלא ברביעית, וכן פסק הרמב"ם (הל' נזירות ה,ה). נראה שלדעת תוס' המחלוקת שם מיוחדת לנזיר, ולדעת תנא קמא אפילו באיסורי האכילה בנזיר אינו חייב אלא בשיעור רביעית (שכן אכילתו הוקשה לשתיתו), אבל בשאר האיסורים, שאיסור אכילתם בכזית, הוא הדין לשוחה בדרך אכילה (עולת שלמה ודם זבחים, על פי התוס' בנזיר לח,ב ד"ה ואינו חייב, בפירושו הראשון).

9. בהל' מעשה הקרבנות (יא,א-ב) פסק הרמב"ם: **"כל האוכל כזית מבשר העולה... לוקה, והחלב של עולה ובשרה והסולת והיין והשמן של נסכיה חמישתן מצטרפין לכזית"**. וכן שם (הל' ד) לגבי האוכל מן התודה לפני זריקת הדם: **"וששה דברים שבתודה... מצטרפין לכזית"**. נראה שפירש שהצירוף במשנה נאמר לעניין זה (ברכת הזבח כאן).

10. בבא דומה נאמרה בהמשך התוספתא: **"תודה ולחמה מצטרפין זה עם זה למעלן בחוץ"**, ושם יש קושי בין בהעלאה בחוץ, משום שהלחם אינו עולה למזבח, ובין במעילה, משום שבלחם אין מעילה, אלא רק באימורים לאחר זריקת הדם. ובחסדי דוד קיים את הנוסח **"למעלן בחוץ"** לגבי עולה ונסכיה, וכתב שמילים אלו לגבי תודה נוספו בטעות אגב הבבא הקודמת.

השלמים, ומכאן נובע מה שנאמר בברייתא שעולה ואימוריה מצטרפים, ומשמע שבשר השלמים אינו מצטרף.

צירוף עולה לנסכיה

שנינו במעילה (טו,ב): **"חמישה דברים בעולה מצטרפין זה עם זה: הבשר והחלב והחלב והסולת והיין והשמן. וששה בתודה: הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם"**. לא מפורש במשנה לאיזה עניין נאמר הצירוף, ומסדר המשניות נראה שזהו המשך ופירוט לנאמר במשנה הקודמת (טו,א): **"קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה ולחייב עליהם משום פיגול נותר וטמא"**, ובאה המשנה להוסיף רבותא, שאפילו הנסכים, שהם מין אחר, מצטרפים לבשר ולחלב (המיוחס לרש"י² שם ד"ה ה' דברים, ותוס' כאן ד"ה עולה).

אולם בגמ' שם מופיעה סוגיה מקבילה לסוגיה כאן: **"תנינא להא דתנו רבנן: עולות ואימורים מצטרפין לכזית להעלותן בחוץ ולחייב עליהן משום פיגול נותר וטמא..."**. משתמע מכך, שהגמ' מפרשת את המשנה שם שהצירוף נאמר גם לעניין העלאה בחוץ, וכך מפרשים במיוחס לרש"י שם (טו,א ד"ה למעילה וטו,ב ד"ה ה' דברים) ורבנו גרשום³. על פי זה יוצא שגם נסכי העולה מצטרפים לבשרה לחיוב העלאה בחוץ.

תוס' כאן (ד"ה עולה) שוללים את הפירוש הזה למשנה במעילה, משלושה טעמים: א. מן המשנה כאן משתמע שרק האימורים מצטרפים לבשר, ולא הנסכים⁴, והטעם, שהנסכים אינם מגוף הזבח או אינם ממין הזבח⁵. ב. על "ששה דברים בתודה" לא יתכן לפרש שהצירוף נאמר לעניין העלאה, שכן לחמי התודה נאכלים ואינם נקטרים, ולא שייך בהם חיוב העלאה בחוץ⁶. ג. אין מקום כלל לצרף יין לבשר וחלב, שכן שיעורם שונה: אלו בכזית והיין בג' לוגין⁷, וכלל הוא, שכל דבר שאין שיעורו שוה – אינו מצטרף, אפילו לא לשיעור החמור שבהם (מעילה יז,א). מסקנתם, שנושא הצירוף במעילה הוא אך ורק לחיוב האוכל פיגול נותר וטמא⁸.

- בשם הגדולים, ערך רש"י, כתב שהפירוש למעילה אינו מרש"י.
- זאת, למרות שלדעת רגמ"ה הגמ' בסוף הסוגיה שם, באומרה "אלא אימא" וכו', סוברת שהצירוף שהוזכר בברייתא לא נאמר לעניין העלאה בחוץ, אלא רק לעניין זריקת הדם.
- לשון תוס' "הא לא תני בשמעתין אלא עולה ואימורין", ופירש בקדשי דוד שכוונתם בברייתא ולא למשנה. אפשר שטעמו, שמן המשנה אין ראייה, מפני שאולי לא עסקה בצירוף כלל (ראה לעיל), או שאולי לא הזכירה את הנסכים כי שיעור חיובם שנוי במחלוקת במשנה הבאה, האם בכזית או בכלול.
- ראה להלן על צירוף שני זבחים, וראה עוד לעיל מערכה רפז, ביאור החזון איש לספק הגמ' האם המלח משלים לשיעור כזית.
- מאותו טעם, תוס' שוללים גם את האפשרות שהצירוף נאמר לעניין מעילה. ברם, הרמב"ם בפירושו שם כותב שהצירוף בעולה נאמר גם לגבי מעילה, ובתודה לא.
- תוס' אינם מציינים את השמן, שכן הוא נבלל במנחה ונקטר עמה, ולכן שיעורו בכזית.
- עדיין יש קושי בעניין השיעור, שכן השוחה יין אסור מתחייב ברביעית ולא בכזית (רמב"ם הל' מאכלות אסורות יז,ט והל' שבועות ד,ד). תוס' מעמידים את

להיתר זריקת הדם¹², ולעניין זה בוודאי בעיני כזית מאותו קרבן. וכך מדויק בסוגיה המקבילה במעילה, שבתחילה נאמר בה: "תנינא להא דתנו רבנן עולות ואימורים מצטרפין לכזית להעלותן בחוץ", ורק לאחר שהגמ' מקשה מדוע בשלמים אין הדין כך נאמר: "אלא אימא עולה ואימוריה מצטרפין... ליזרק עליהן את הדם", ומשמע שהגיהה גם ברישא של הברייתא בעקבות התיקון בסיפא¹³.

אפשר ששאלה זו תלויה במחלוקת הנ"ל על צירוף נסכי הקרבן: המיוחס לרש"י ורגמ"ה במעילה הולכים לשיטתם, לפיה גם הנסכים מצטרפים לחייב על העלאה בחוץ, ומכאן שגם דבר שאינו גוף הזבח מצטרף אליו, והוא הדין לקרבן אחר לגמרי. לעומת זאת, לשיטת תוס' שרק גוף הזבח מצטרף, ולא נסכיו, הוא הדין לשני זבחים שונים, וכן כתב בקרן אורה.

סיכום

בגמ' מבואר שעולה ואימוריה מצטרפים לכזית לחייב על העלאה בחוץ. נחלקו ראשונים האם גם נסכי העולה מצטרפים (המיוחס לרש"י ורגמ"ה במעילה) או לא (תוס'), וכן משמע ברמב"ם), ויתכן שזוהי מחלוקת קדומה בין המשנה לתוספתא. עוד נחלקו האם שני זבחים מצטרפים זה לזה (רש"י ורגמ"ה במעילה, וכן מצדדים הרדב"ז והחמדת דניאל) או לא (קרן אורה), ואפשר שהדבר תלוי במחלוקת על הנסכים.

מנחת נסכים דווקא, ואילו היין, ששיעורו בג' לוגין, אינו מצטרף לבשר וחלב), ולדעת תוס' והרמב"ם משנתנו בזבחים, שהזכירה את העולה והאימורים בלבד, חולקת על התוספתא, והלכה כמותה.

האם שני זבחים שונים מצטרפים לכזית?

שנינו במעילה (טו,א): "קדשי מזבח מצטרפים זה עם זה למעילה, ולחייב עליהם משום פיגול נותר וטמא". המיוחס לרש"י מוסיף: "או לחייב משום מעלה בחוץ", וכן בפירוש רבנו גרשום שם. הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות יט,י) כתב כלשון משנתנו: "העולה ואימוריה מצטרפין לכזית", ופירש הרדב"ז שאין כוונתו בדווקא, אלא בשר העולה מצטרף לאימורי עולה אחרת או אף שלמים. ראייה לדבר הביא מלשון הגמ' כאן: "עולה ואימוריה אין, שלמים ואימוריהן לא". אם עולה אינה מצטרפת לאימורי שלמים – ראוי היה לגמ' לדייק מן המשנה "עולה ואימורי שלמים לא", שזהו חידוש גדול יותר, שלמרות ששניהם קרבים למזבח – אינם מצטרפים. הרדב"ז מוסיף, שאם כוונת הרמב"ם לאימורי אותה עולה בדווקא – "לא ידעתי טעם, כיון דתרוייהו אכילת מזבח אמאי לא מצטרפין?".

בחמדת דניאל מביא ראייה לכך מלשון משנתנו: "מן העולה ומן האימורין", כל אימורים במשמע¹¹. לדעתו בברייתא נאמר "ואימוריה" משום הפירוש במסקנת הגמרא, שהצירוף האמור בה לגבי נותר הוא צירוף הבשר והחלב

מערכה רפח. שיעור הקטורת בהקטרה במקדש ומחוצה לו (קט,ב-קיא)

שהמקטיר כזית קטורת בבמה מחוץ למקדש – חייב, וניתן להבין מכך שדי בשיעור זה גם בהקטרה במקדש, שכן כלל הוא, שרק קרבן הראוי להתקבל בפנים – חייבים עליו בחוץ.

יש לברר, אפוא, מה המקור לשיעור מנה בכל יום, והאם ניתן לצאת ידי חובה בהקטרת שיעור קטן יותר? לשאלה זו השלכות אפשריות נוספות: מה שיעור החיוב על זר המקטיר קטורת בהיכל, או אף על כהן המקטיר קטורת נדבה במזבח הקטורת, ועובר על איסור: "לא תעלו עליו קטורת זרה" (שמות לט)? כמו כן, באשר לאיסור לפטם את הקטורת

התורה מצוה להקטיר קטורת פעמיים ביום, בבוקר ובין הערביים, על מזבח הזהב שבהיכל (שמות לז,ח-ז). בציווי זה לא נזכר שיעור ההקטרה, אולם בדברי חז"ל אנו מוצאים, כי הכהן היה מקטיר בכל יום שיעור של "מנה", כ-425 גרם¹, ושיעור זה מתחלק לשניים: "פרס בשחרית ופרס בין הערביים" (משנה יומא מג,ב; גמ' כריתות ו,ב). ביום הכיפורים קיימת קטורת נוספת, בקדש הקדשים, ושיעורה מפורש בתורה: "מלוא חפניו" (ויקרא טז,יב) של הכהן הגדול, בהתאם למידת ידיו.

מאידך, במשנתנו נאמר (לדעת חכמים, שהלכה כמותם),

11. ותמה על הגהת השטמ"ק "אמוריה"; וראה לעיל הערה 1.

12. הגמ' מתקשה בעניין הצירוף "פיגול נותר וטמא", מה מיוחד בעולה ואימוריה? הרי כל מיני פיגול ונותר מצטרפים זה לזה! ומבאר שהייחוד בעולה הוא בדין מחשבת פיגול, שהחושב על כחצי זית מן העולה ומן האימורים הרי הם מצטרפים, כי הכל מוקטר, ואילו בשאר הקרבנות אין אכילה והקטרה מצטרפים. כמו כן בנותר, הנושא הנדון הוא כשרות זריקת הדם, שהיא הגורמת לחיוב נותר (שכן כל עוד לא נתר הבשר לאכילה או הקטרה – אין חייבים על אכילתו משום נותר). כאשר אבד בשר הקרבן, ונותר רק חצי זית מן הבשר ומן האימורים, הרי הם מצטרפים בעולה לעניין שניתן יהיה לזרוק את הדם (אפילו לפי הדעה: "אם אין בשר – אין דם"), ולא בשלמים, כי אכילה והקטרה אינם מצטרפים.

13. תוס' כאן (עמ' ב ד"ה כאן) מגיהים בסוגיה כאן כעין הסוגיה שם, שהגמ'

במסקנתה מתקנת את לשון הברייתא ולא רק מפרשת אותה. תוס' במנחות (נח,ב ד"ה ואיכא דאמרי) מונים את הסוגיה כאן ובמעילה ברשימת ה"סוגיות ההפוכות בשי"ס", ואולי כוונתם שעל פי הגרסה שלפנינו יש הבדל בין הסוגיות, שכאן הגמ' רק מפרשת את הברייתא ולא מגיהה אותה, ובמעילה הגמ' מגיהה.

1. משקל השקל (על פי מסורת הגאונים) 384 גרמי שיעור, שהם 17 גרם. משקל המנה הוא 25 שקלים, שהם 425 גרם (עיין 'מידות ושיעורי תורה' פרקים כב, כח). כל זאת על פי הרמב"ם (הל' כלי המקדש ב,ג ובכסף משנה, ופירוש המשנה כריתות א,א), הכותב שהמנה הוא 'מאה דינרים', ולדעתו המנה האמור כאן הוא המנה הרגיל המוזכר בדברי חז"ל, שהוא 'מנה של חול'. במחזור ויטרי (סי' עז) ובסידור רש"י (סי' תלג) נאמר אחרת, שהמנה האמור כאן הוא 'מנה של קודש', הכפול במשקלו (עיין בכורות ה ע"א). על דרכים אפשריות לבירורה של מחלוקת זו כתבנו ב'שערי היכל' על מסכת יומא, מערכה קט, הערה 1, וראה גם להלן הערה 15.